

psychológia tvorivosti kladú m'moriadny dôraz na sociálny kontext a vývinovo-historickú dimenziu práve v tom smere, ktorý má vyjadrovať kvalitatívna normalita. Podobne aj vekové vymedzenie dozretia osobnosti (vo veku okolo tridsať rokov) zodpovedá tradičným vekovým kritériám vývinovej psychológie. Podľa modernejších chápaní (Super, Rapoš) sa osobnostná zrelosť berie ako celoživotná procesuálna charakteristika, ako etapovité vyrovnávanie sa s vývinovými úlohami, ktoré nemá absolútnych vekových hraníc. Z formálneho hľadiska je nezvyčajné, že autor v texte sústavne dáva kľúčové pojmy do úvodzoviek, akoby ich tým zároveň spo-

chybňoval. Napriek týmto nedostatkom je práca nesporne prínosom k teórii osobnosti. Celým dielom autor dokazuje, že „problém osobnosti je pre marxizmus podstatný a jeho zanedbávanie je vulgárnym materializmom a z neho sa rodiacim novým malomeštiactvom, ktorý plodí klamnú predstavu o marxizme“. (s. 241) Kniha si rozhodne zaslúži miesto v zoznamoch odporúčanej literatúry pre študentov filozofie a psychológie. Je vhodnou zásobárňou myšlienok pre psychológov pracujúcich v teórii i v praxi, resp. pre odborníkov susedských vedných disciplín.

Miroslav Musil

PODNETNÁ PUBLIKÁCIA K TEORETICKÝM OTÁZKAM SVETONÁZORU

I. HODOVSKÝ: Světový názor v ideologické konfrontaci. Praha 1980, 224 s.

Meno Ivana Hodovského nie je vari potrebné filozofickému svetu u nás osobitne predstavovať. Zapísal sa doňho množstvom odborných článkov, štúdií, statí na stránkach odbornej teoretickej tlače i mimo nej.

Popri tejto bohatej publikačnej činnosti sa nám dostáva do rúk uceleňá, teoreticky hutná práca s názvom *Světový názor v ideologické konfrontaci*, ktorá vyšla v nakladateľstve Horizont r. 1981.

Edičný čin tohto typu je potrebné rozhodne privítať, pretože na ucelenú podobu komplexného teoretického spracovania otázok svetonázoru v podobe monografickej práce náš filozofický front čakal dosť dlho avšak ak abstrahujeme od kolektívnej práce J. Mužik a kol.: *Vědecký světový názor a hodnoty socialistického člověka*, Praha 1977; E. Duda: *Svetonázor, veda, spoločenská prax*, Bratislava 1980 a práce V. Grulich: *Svetonázorový profil socialistickej*

osobnosti, Praha 1979, publikácie, ktoré tiež v nemalej miere teoreticky obohatili filozofické rozpracovanie otázok týkajúcich sa svetonázoru).

Práca I. Hodovského má bohatú štruktúru, postupne logicky je členená na päť kapitol s množstvom systematicky usporiadaných paragrafov, je hutná obsahom i hĺbkou teoretického zmocnenia sa problematiky.

V úvodnej časti práce autor načrtáva cieľ a poslanie publikácie, ktorým je „... oboznámiť čitateľa so vznikom svetonázoru ako filozofickej kategórie a s jeho ďalšími premenami v úzkej návaznosti na vývoj novodobej buržoáznej filozofie a na konštitúciu učenia marxizmu-leninizmu; ... v popredí stojí otázka ideologických predpokladov utvárania svetonázorových stanovísk modernej doby, konfrontácia názorových postojov revolučného proletariátu, ktoré našli svoje teoretické vyjadrenie a zdôvodnenie v marxisticko-leninskom sveto-

názore, so stanoviskami a buržoázno-filozofickými hľadiskami.“ (s. 6)

Odhaľujúc základné zložky participujúce na formovaní svetonázoru — poznávaciu, hodnotiacu a praktickú, autor konštatuje, že „... on (svetonázor) je bezprostredne spojený s činnosťou ľudí, hlavne s ich predmetnou prácou, ktorá umožňuje uspokojovanie potrieb a spoločenských záujmov“ (s. 46) Praktický rozmer svetonázoru je v týchto súvislostiach evidentný a I. Hodovský ho logicky doťahuje do analýzy postoja a návodu k akcii a praktickej činnosti. (s. 19—51)

Historická časť práce, dejinno-filozoficky orientovaná, obsiahnutá v kapitole *Svetový názor ako pojem buržoáznej filozofie* (s. 55—98) — časť analyzujúca vývin pojmu *svetonázor* vo filozofii nemeckého osvietenstva, nemeckej klasickej filozofie, nemeckej buržoáznej filozofie druhej polovice 19. stor. — oboznamuje čitateľa s modifikáciami tohto pojmu v uvedených filozofických školách a s ich významovými interpretáciami.

Autor v tejto súvislosti konštatuje: „Vo filozofickej reči použil prvýkrát termín *svetonázor* I. Kant; význam Kantovho použitia termínu vidíme — konštatuje ďalej autor — v tom, že vtlačil pojmu názor na svet výrazne subjektívne idealistický ráz, a tým ho viac-menej determinovala ako kategóriu, ktorá vyjadrovala špecifické spoločenské záujmy a hľadiská individualisticky orientovanej buržoázie; to sa zdá byť súčasne jedným z dôvodov, prečo aj súčasná nemarxistická filozofia venuje kantovskému chápaniu svetonázoru stále značnú pozornosť.“ (s. 56) V súvislosti s Kantovým vymedzením pojmu svetonázor autor správne konštatuje, že tento pojem u I. Kanta „... vystupoval skôr ako pomocný výraz [Weltanschauung], zrejme z toho dôvodu chýba tak definí-

cia, ako aj obsirnejší opis významu pojmu“ (s. 56)

Teoreticky zaujímavú časť práce tvoria pasáže týkajúce sa iracionalistických chápaní svetonázoru v porevolučnej buržoáznej filozofii. Autor tvrdí, že „aj keď termín svetonázor sa vyskytuje v nemeckej klasickej filozofii na mnohých miestach a v rôznych funkciách, pôsobí tu predsa stále len ako výraz, ktorý sa vzťahuje na *problematiku okrajového významu* (podč. A. K.)“ (s. 75) Podľa názoru Hodovského sa situácia mení na sklonku prvej polovice 19. stor., kedy sa termín začína používať nielen vo filozofických a estetických, ale tiež v právno-teoretických prácach a dokonca udomácňuje sa i v publicistickej reči politickej praxe. V náväznosti na toto konštatovanie tvrdí, že daná okolnosť nie je determinovaná ani tak vplyvom filozofického myslenia na ostatné formy spoločenského vedomia, ako „skôr sploštením, úpadkom, premenou filozofie z racionálnej „vedeckej sústavy pravdy“ (Hegel) na teóriu a učenie o správnom, užitočnom a úspešnom živote; tento obrat sa prejavuje vo filozofii vznikom nových smerov: filozofia života (Schopenhauer, Nietzsche, Bergson), filozofia hodnôt (Lotze, Hartman, Windelband) a neskôr pragmatizmom (Pierce, James)“ (s. 76)

Zaujímavé myšlienky, takpovediac netradičné, vyslovuje autor v súvislosti so zástojom pojmu svetonázor v kultúrnej a politickej situácii buržoáznej spoločnosti. V danej súvislosti konštatuje, že pre jeho vyjadrenie sa hodí skôr termín „horizont“ a že „pojem názor na svet prestáva slúžiť abstraktnému zámeru idealistickej filozofie — vyjadriť jeden článok dialektickej negácie, ktorým prechádza svetový rozum na ceste k vlastnému sebauvedomeniu“ (s. 77) Svetonázor sa tak stáva podľa názoru au-

tora niečím iracionálnym, vyšším než vedecké poznávanie a rozumové myslenie, lebo sa v týchto systémoch buržoáznej filozofie vymyká pravde — je postavený „pred“ a „nad“ ňu.

Cez problematiku (a jej pregnantnú analýzu) krízy svetonázorového myslenia v novodobej buržoáznej filozofii („vedeckosť“ filozofie u E. Husserla, filozofické názory M. Webera, antropologická línia vo filozofii, kresťanská filozofia, protestantská teológia, filozofické názory Bonhoeffera a „nový“ obraz sveta vo filozofii Teilharda de Chardin) Hodovský prechádza k analýze pojmu svetonázor ako kategórie marxisticko-leninskej filozofie.

Vzhľadom na túto analýzu autor jednoznačne považuje marxizmus za nový typ názoru na svet a Marxove chápanie svetonázoru za „kvintesenciu doby“, za „prakticko-duchovné osvojenie si sveta“. Analyzuje historické, spoločenské, ekonomické podmienky jeho formovania, konkretizujúc dané v skúmaní okolností, ako sa v marxisticko-leninskej filozofii vytvorilo nové špecifické chápanie svetonázoru a akým spôsobom sa dospelo k jeho primeranému pojmovému vyjadreniu. Podotýka však, že v prípade označovania vlastných svetonázorových hľadísk Marx spravdla termín svetonázor nepoužíva; „všade tam, kde by sme dnes chceli a mohli aplikovať daný pojem, sa v Marxových prácach stretávame s inými, a je potrebné povedať omnoho konkrétnejšími kategóriami, ako sú napríklad materializmus a idealizmus, dialektika a metafyzika, komunizmus a kapitalizmus, veda, resp. skutočná veda a ideológia atď.“ (s. 147)

Pri analýze Engelsovho chápania svetonázoru autor podotýka, že vlastné marxistické učenie označil ako „komunistický svetonázor F. Engels

prvýkrát až v práci Anti-Dühring, kde je pojem svetonázor použitý ako súhrnné označenie pre celok marxistického učenia. Kritizujúc Dühringove filozofické učenie, vzhľadom na formovanie marxistických názorov, Engels konštatuje, že „...negatívna kritika sa stala pozitívna; polemika sa premenila na viacmenej súvislý výklad dialektickej metódy, zastupovanej Marxom a mnou a komunistického svetonázoru...“ (1, s. 34)

Preto je možné súhlasiť s názorom I. Hodovského, že „podľa F. Engelsa v prípade svetonázoru ide o súhrnné označenie poučiek, kategórií, téz, ktoré tvoria kostru marxistického učenia; F. Engels chápe svetonázor ako problém, na ktorého riešení sa zúčastňuje nielen filozofia, ale tiež politická ekonómia a vedecký komunizmus; rozhodne nie je možné marxistický svetonázor chápať ako číru myšlienkovú abstrakciu“. (s. 150)

Cez interpretáciu Leninových názorov, či jeho teoreticko-praktickej návaznosti na koncepciu marxistického svetonázoru ako materialistického monizmu, ktorému (Leninovi) podľa názoru autora „išlo hlavne o to, aby obhájl myšlienkovú hodnotu marxizmu ako materialistického a vedeckého svetonázoru, aby marxistické svetonázorové učenie rozvinul a uspôsobil novým požiadavkám revolučnej praxe a výchovy nás pracujúcich k budovaniu socialistickej spoločnosti“ (s. 163—4) sa logicky dostáva I. Hodovský ku komparácii svetonázoru Marxa, Engelsa a Lenina s buržoáznymi svetonázorovými koncepciami a teóriami a vystihnútiu množstva zásadných rozdielov. Záverom konštatuje, že *marxizmus* síce prevzal termín svetonázor zo staršej klasickej nemeckej filozofie; *zásadne však zmenil jeho myšlienkový obsah.*

Anna Klimeková